

інституалізація, вироблення параметрів системи, її цілей і завдань, способів їх вирішення, меж допустимого, а також і санкції відносно тих, хто порушує дану згоду.

Література:

1. Рижанова А.О. Соціальне виховання як питання національної та глобальної безпеки в умовах інформаційного суспільства // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Збірник наукових праць. – Вип.9. – Київ. – 2006. – С.16-22.
2. Танышина А.В. Пошук ідеалу в сучасній українській школі // Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах (Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді). – Збірник наукових праць. – Київ: Педагогічна думка, 2000. – С.286-289.
3. Ходаков В.Е. Высшее образование в Украине: взгляд со стороны и изнутри. Второе издание. – Херсон, 2006. – 338 с.

Подчеркивается необходимость исследования динамики системных изменений в процессе воспитания молодежи в период трансформаций общества.

The necessity of on-going research of the dynamics of system changes in professional education of youth in transition period of society.

УДК 377:006.03

В.О. Радкевич
м. Київ, Україна

ФУНДАМЕНТАЛІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВИРОБНИЧОГО ПЕРСОНАЛУ В УМОВАХ РИНКУ ПРАЦІ

Економічне зростання України неможливе без формування високорозвинутої соціально-орієнтованої ринкової економіки, спрямованої на розв'язання важливих соціально-економічних завдань з метою підвищення якості життя населення країни. Це у свою чергу зумовлює необхідність формування сприятливих фінансових умов для розвитку підприємств і організацій різних секторів економіки, послідовне зниження інфляції; ефективної системи державного управління в економічній і соціальній сферах, включаючи перерозподіл функцій управління між рівнями влади; впровадження конкурентоспроможних напрямів спеціалізації регіонів, використання нових організаційно-економічних форм міжрегіональної та міжнародної інтеграції тощо.

Важлива роль у цих процесах надається поряд із природними ресурсами, відповідною інфраструктурою, виробничим потенціалом, науково-технічним і технологічним потенціалом, соціальному потенціалу, який включає в себе трудові ресурси, рівень зайнятості, фізичний, психічний і духовний стан населення, рівень особистої і суспільної безпеки.

Зауважимо, що в умовах економічних перетворень, які нині відбуваються в Україні, а також інтелектуалізації праці наявність робочої сили з високим рівнем професіоналізму, компетентності, культури, здатності до неперервного оволодіння новими знаннями, використання їх у розв'язанні технологічних завдань є важливою складовою національної безпеки країни. Підтвердженням цього є те, що розвиток сучасного виробництва, автоматизація техніко-технологічних процесів не тільки не послабили роль кваліфікованого робітника у виконанні різних видів робіт, а навпаки посилили потребу в людській праці. Це стосується:

- виконання трудомістких операцій, які складно, або зовсім не піддаються автоматизації (кінцевий монтаж виробу, його тестування, виправлення помилок автоматів);
- майстерності робітника, яка поцінюється у дрібносерійному або штучному виробництві на замовлення;
- посилення ролі неструктурованих знань і досвіду працівника пов'язаних з інтелектуалізацією виробництва, які уречевлюються в технології;

– творчого синтезу інформації, оцінки, що не може забезпечити комп'ютер, а також розв'язання складних завдань, виконання операцій, що вимагають від робітника відповідних міркувань;

– дій працівника, пов'язаних з коригуванням виробничого процесу при його відхиленні від заданого режиму тощо [1].

Водночас зауважимо, що в умовах модернізації виробництва явно буде скорочуватися частка працівників, задіяних у виробничих процесах і навпаки збільшуватися потреба у робітниках, які здатні підготувати і забезпечувати ці процеси (обслуговуюча праця). Саме тому сильні і слабкі підприємства розрізняють передусім, за якістю їх робочої сили, наявністю людей, особливо – «тих, хто працює за допомогою знань», здатних до активізації, і соціалізації в сучасному виробництві.

Тобто, *новими стимулами* створення національного багатства в сучасному суспільстві є цінності, засновані на знаннях, а не на володінні матеріальними об'єктами (як це було раніше). У рамках нової економіки творче, інноваційне мислення набуває такої ж цінності, як і професійна підготовка. Підтвердженням цьому є філософське осмислення освітнього суспільства XXI ст., в якому освіта поширюється на всі сфери життя суспільства; вона стає формою існування «цивілізації на базі суспільного інтелекту», що забезпечує стійкість соціоприродної еволюції.

За таких умов актуальним стає перехід до діяльнісно-ціннісної парадигми неперервної професійної освіти на гуманістичних і фундаментальних засадах, спрямованих на інтелектуальний і творчий розвиток особистості фахівця, формування духовно-моральних якостей, які допоможуть їй гармонійно взаємодіяти в еко-економіці й еко-суспільстві. На важливості забезпечення високого рівня функціональності людини в умовах, коли зміна ідей, знань і технологій відбувається набагато швидше, ніж зміна покоління людей, наголошує В. Кремень [4, с.9].

Зауважимо, що основою перетворення країн Євросоюзу до 2010 року в країни з динамічно розвиненою економікою, заснованою на знаннях є створення єдиної Європейської структури професійної освіти, яка має стати загальноновизнаним еталоном, стандартом якості і дозволить громадянам Євросоюзу вільно мігрувати між різними видами діяльності, галузями і країнами.

На реалізацію цієї мети спрямовані положення Копенгагенської декларації, яка була схвалена у листопаді 2001 р. Міністрами 31 європейської країни і представниками Європейської комісії. До важливих пріоритетів цієї Декларації віднесено:

- розробити єдиний інструмент, що забезпечить прозорість професійних кваліфікацій (досягнення міжєвропейської угоди з питань кваліфікаційних рівнів, рівнів компетенції);
- забезпечити узгодженість між різними національними і галузевими підходами для можливостей трансферта кваліфікацій (компетенцій) в Європі;
- розробити загальні критерії і принципи по якості професійної освіти, на основі яких можна було б запропонувати конкретні методи і інструменти забезпечення якості;
- розробити пропозиції щодо запровадження незалежної міжнародної оцінки та акредитації систем управління якістю у професійній освіті країн Євросоюзу;
- здійснити аналіз існуючої практики розробки на галузевому рівні кваліфікаційних вимог на основі професійних компетенцій з метою зміцнення співробітництва і координації з боку зацікавлених сторін, особливо соціальних партнерів;
- розробити систему кваліфікаційних кредитів для професійної освіти на основі успішного використання Європейської системи кредитів для вищої освіти [3].

Більшість цих завдань є пріоритетними і у державній політиці України в галузі професійно-технічної освіти, провідною ідеєю якої є забезпечення якості освітніх послуг, які за сучасних умов все більше залежать від *правил ринкової економіки*: задоволення потреб клієнтів; діяльність в умовах конкуренції; урахування співвідношення якості з ціною; повага прав споживачів тощо.

Однією із пріоритетних стратегій досягнення якості професійно-технічної освіти в умовах ринку праці є її фундаменталізація, згідно з якою забезпечується підготовка соціально захищеного, конкурентоспроможного фахівця, з високим рівнем розвитку інтелектуального і творчого потенціалу, наукової культури мислення і діяльності.

Орієнтація на фундаменталізацію професійного навчання завжди була актуальною для професійно-технічних навчальних закладів. Однак, в умовах традиційної моделі навчання «фундаменталізація» була «зовнішньо заданою» і зреалізовувалась переважно на «знанісвому» рівні. У зв'язку з цим фундаментальні знання не слугували основою творчої самореалізації і саморозвитку учнівської молоді в навчально-пізнавальній навчально-виробничій і професійній діяльності.

Термін «**фундаменталізація**» зокрема професійної освіти, у науковій літературі ототожнюється із значенням терміну «фундаменталізм» (лат. *fundamentalis* – той, що лежить в основі).

Про забезпечення фундаменталізації освіти, включення її до змісту фундаментальних знань, відкритих тією чи іншою наукою вперше подав ідею А. Гумбольдт на початку XIX ст. Нині поняття «фундаменталізація освіти» інтерпритується ученими по різному:

– процес формування «фундаментально-знанієвого каркасу» особистості (ядра системи знань особистості);

– перехід від дисциплінарно-інформаційного підходу до міждисциплінарного знання, до оволодіння методологією предмета, до інтелектуальних основ майбутньої професійної діяльності;

– використання в процесі навчання високих інтелектуальних і нових інформаційних технологій на основі міжнародної системи бази даних (О. Субетто);

– створення такої системи і структури освіти, пріоритетом яких є не вузько-прагматичні, вузькоспеціальні знання, а методологічно важливі, інваріантні знання, що сприяють цілісному сприйняттю наукової картини навколишнього світу, інтелектуальному розквіту особистості і адаптації її до нових соціально-економічних і технологічних умов, що швидко змінюються;

– досягнення глибинними, сутнісними основами і зв'язками між різноманітними процесами навколишнього світу (О. Кочнев, В. Кондратьєв);

– цілісне бачення природи, людини, суспільства в контексті міждисциплінарного діалогу; якісно нові цілі освіти, нові принципи відбору і систематизації знань, нова якість освіченості особистості і суспільства, подолання розмежованості двох культур – природничонаукової і гуманітарної (В. Кінельов);

– індуктивне сходження особистості від досвіду до його інтерпритації (О. Голубєва);

– створення умов для виховання гнучкого і багатогранного наукового мислення, різних способів сприйняття дійсності, внутрішньої потреби в саморозвитку і самоосвіті (О. Суханов);

– особистісна структуризація ціннісно-сміслових імперативів, що забезпечують стійкий розвиток особистості і її інтелектуального фундаменту (О. Гладун) [2];

– процес такої взаємодії людини з інтелектуальним середовищем у перебігу якого особистість сприймає її для збагачення внутрішнього світу і завдяки цьому визріває для примноження потенціалу самого середовища (С. Гончаренко) та інші.

На основі цих визначень можна дійти висновку, що **фундаменталізація професійної підготовки** виробничого персоналу в умовах ринкової економіки і сучасної освітньої парадигми, полягає в якісно нових цілях професійної освіти, принципах відбору і структуривання змісту, новій якості освіченості особистості фахівця, а також у новому підході до організації навчального пізнання і самопізнання.

Якщо розглядати фундаменталізацію професійної підготовки виробничого персоналу як важливу тенденцію професійної освіти, то вона характеризується формуванням фундаментальної системи знань, на основі якої соціокультурний світогляд особистості фахівця набуває нового якісного рівня і дозволяє їй швидко змінювати себе, адаптуватися до

нових умов і вимог професійної діяльності. Фундаменталізація також передбачає перехід до фундаментально-креативної моделі навчання, сутність якої полягає в забезпеченні цілісного, системного і діяльнісного підходу до формування особистості кваліфікованого робітника. Тобто, на зміну адаптаційній моделі підготовки фахівців, спрямованій на здійснення ними конкретних дій, приходить модель професійного розвитку, орієнтована на зумовлені сучасним виробництвом особистісні характеристики робітника, на формування у молодого фахівця умінь аналізувати технологічні ситуації, самостійно приймати рішення і виробляти критерії оцінювання результатів власної діяльності. Водночас дана модель забезпечує динамічність професійності на відміну від раз і назавжди набутої кваліфікації.

Тобто, ринковий характер розвитку економіки зумовлює необхідність у забезпеченні підготовки кваліфікованих робітників, які володіють узагальненими способами виконання професійних функцій, так званим «портфелем компетенцій» і професійно-важливими якостями.

Ураховуючи те, що основними *інструментальними* засобами компетентнісного підходу до забезпечення фундаментальної підготовки виробничого персоналу є: метаосвітні конструкти: компетентності; компетенції; метаякості, наведемо найбільш вагомі їх визначення. Зокрема, фундаментальні компетентності – це узагальнені способи дій, що забезпечують продуктивне виконання професійної діяльності.

Фундаментальні компетентності – це узагальнені способи дій, що забезпечують продуктивне виконання професійної діяльності.

Компетенція в системі управління якістю професійної освіти – це набір конкретних умінь і пов'язаних з ними знань, що супроводжується готовністю застосувати ці знання й уміння на робочому місці відповідно до функціональних вимог.

Компетенції більш широкого спектру використання, що мають характер універсальних, відносяться до *ключових*.

Фундаментальні метаякості означають властивості, здібності, які забезпечують продуктивність (успішність) виконання любої діяльності (навчально-пізнавальної, соціальної, професійної).

До фундаментальних метаякостей належать: самостійність; організованість; комунікативність; саморегуляція; відповідальність; інтелект; навченість; здатність до самоконтролю; надійність; рефлексія; соціально-професійна мобільність; працездатність; толерантність тощо.

В умовах диверсифікації виробництва, створення нових продуктивних професійних напрямів, підвищення якості виготовленої продукції, зумовлюється необхідність постійного оновлення змісту професійної освіти. За цих умов призначення *принципу фундаменталізації змісту* професійного навчання полягає в забезпеченні ґрунтовної професійно-теоретичної і професійно-практичної підготовки учнівської молоді на основі науковості, дослідницького характеру знань, їх практичної спрямованості. Принцип фундаменталізації професійної підготовки виробничого персоналу забезпечує:

- інтелектуальну мобільність знань; їх використання в реальній виробничій діяльності;
- реалізацію концепції поглибленого вивчення системи знань з конкретної професії й водночас оволодіння гуманітарними й природничо-науковими знаннями, що забезпечують всебічний розвиток особистості фахівця.

Такий підхід до реалізації фундаменталізації навчання, як одного з провідних принципів, на якому ґрунтується сучасна неперервна освіта називають: освіта «в глибину» і освіта «в ширину» (С. Казанцев).

Реалізація принципу фундаменталізації забезпечує оволодіння майбутніми кваліфікованими робітниками, такими уміннями:

- виявляти соціально-значущі функції та властивості об'єктів і предметного середовища в цілому, розглянутих у контексті конкретних типів образів життєдіяльності;
- на основі аналізу інформаційних матеріалів формулювати проблеми та розробляти план їх розв'язання;

– розробляти технологічну ситуацію на змістовному рівні, проектувати цільові властивості об'єкта, використовуючи в своїй діяльності сучасні знання розвитку суспільства, проблем техногенної безпеки, здоров'я людини, загальних досягнень сучасної цивілізації [2].

На особистісному рівні фундаментальність професійної підготовки кваліфікованих робітників забезпечує формування фахівця як цілісної особистості, здатної на основі оволодіння фундаментальними знаннями інтегрально розв'язувати професійні завдання і життєві проблеми. Це особливо актуально в ситуаціях, коли метою праці стають не конкретні операції, а завершений технологічний цикл, що потребує від фахівця розуміння загального кінцевого результату, коли зміст праці ґрунтується не на емпірично накопичених навичках, а на відповідному обсязі теоретичних і спеціальних знань, умінь, котрі дають можливість творчого осмислення виробничої ситуації, що склалася.

У забезпеченні фундаменталізації професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників провідним має стати формування у них інтегральних характеристик мислення і діяльності, зокрема аналітико-синтетичних, рефлексивних умінь, умінь синтезувати, інтегрувати різні за значенням знання в цілісну картину світу, професії, уміння бачити завдання в практичному контексті, зреалізовувати системний підхід до технологічного процесу тощо.

Важлива роль принципу фундаменталізації змісту професійної підготовки кваліфікованих робітників полягає у проектуванні професійних (кваліфікаційних) стандартів, які б відображали вимоги роботодавців до якості виробничого персоналу, визначали необхідний рівень кваліфікації, мобільності, сукупності професійно-важливих якостей.

Професійні стандарти являють собою мінімально необхідні вимоги до кваліфікації робітника з урахуванням продуктивності і якості його роботи у визначеній галузі. **Професійні стандарти** включають в себе найменування посад, відповідні їм кваліфікаційні та освітні рівні, перелік конкретних обов'язків, виконання яких дозволить робітнику здійснювати трудові функції в межах своєї компетенції.

У свою чергу **кваліфікаційний стандарт** розглядається, як:

- нормативна вимога до професійної компетенції випускника;
- компетенція на рівні спеціальності, яка являє собою сукупність компетенцій на функціональному рівні (рівні виробничих завдань), а ті у свою чергу, складаються із операційних мікрокомпетенцій;
- блок, що складається із відповідного набору модулів функціональних компетенцій.

Аналіз зарубіжного досвіду свідчить, що у багатьох економічно розвинених країнах на основі професійних стандартів створюються системи сертифікації персоналу для оцінки рівня компетентності. Вони також є орієнтовною основою проектування державних освітніх стандартів нового покоління. Нині в Україні розпочався етап розробки саме таких стандартів, до наукового супроводу створення яких будуть залучені і наукові співробітники науково-дослідних установ.

Отже, фундаментальна підготовка сучасного виробничого персоналу ґрунтується на оволодінні особистістю новими теоретичними, техніко-технологічними, інформаційно-телекомунікаційними та іншими знаннями, змістом інноваційної професійної діяльності, уміннями системного структурування досвіду творчої, дослідно-пошукової роботи, ґрунтовного аналізу й осмислення результатів власної діяльності, творчий саморозвиток у ній.

Водночас смисл фундаменталізації професійної підготовки виробничого персоналу в умовах ринку праці на основі компетентнісного підходу полягає в досягненні необхідного рівня якості, задоволення запитів роботодавців у кваліфікованих робітниках, підвищенні конкурентоспроможності, соціальної й професійної мобільності випускників професійно-технічних навчальних закладів.

Література:

1. Срохін С.А. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічний аспект). / Наукова монографія / – К., «Світ знань», 2002 р., 528 с.
2. Казанцев С.Я. Дидактические основы фундаментализации обучения в системе высшего образования. / Монография, - Казань, издательство Казанского государственного университета, 2000. – 138 с.
3. Копенгагенская Декларация по усилению европейской кооперации в профессиональном образовании (подписано Министрами образования 31 страны и представителями Еврокомиссии 29 – 30 ноября 2002 г.). Режим доступа: <http://www.rusmagistr.ru/page/0002/page/0026/page0043/>
4. Кремень В.Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи). – К.: Грамота, 2003. – 276 с.

Автором статті розглянуто фундаменталізацію професійно-технічного освіти в умовах ринку праці, як пріоритетну стратегію, за якою готують захищеного, конкурентоспроможного спеціаліста, з високим рівнем розвитку інтелектуальної та творчої потенції, наукової культури, мислення та діяльності.

The article is devoted to fundamentalism of professional education in the condition of labour-market as priority strategy, which allows to prepare of social protected, competitive specialist with high level of development of intellectual and creative potential, science culture, thinking and activity.

УДК 355.588:159.98

М.М. Козяр, Т.В. Ткаченко
м. Львів, Україна

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЗНАТЬ І УМІВ РЯТУВАЛЬНИКІВ У ПСИХОЛОГО-ТРЕНУВАЛЬНОМУ ЦЕНТРІ

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку людства характеризується переходом від індустріального до інформаційного суспільства. Змінюється структура зайнятості населення, відбувається перехід трудових ресурсів з матеріальної сфери до інформаційної, зростає частка інформаційної складової в усіх ланках діяльності людини. Протягом трудової діяльності людині доводиться оволодівати новими видами діяльності, підвищувати свою кваліфікацію. Неперервна освіта стає невід'ємною складовою життя людини в інформаційному суспільстві.

Необхідною умовою ефективності здійснення неперервної освіти, розробки відповідних технологій, їхньої інтеграції на різних етапах є засоби та технології, що пов'язані з інформатизацією освіти.

На сучасному етапі розвитку освіти основою навчального процесу є не тільки засвоєння знань, а й способи їх засвоєння. Змінюється функція знань, які стають засобами розвитку тих, хто навчається.

Інформаційні технології (ІТ) вводять у практику навчання нові методи: асоціативний метод, комп'ютерне моделювання, навчання за допомогою телеконференцій, телекомунікаційних проєктів та ін. Збільшується значимість «позааудиторного», самостійного навчання. В цих умовах особливого значення набувають засоби інформаційних і телекомунікаційних технологій навчання, актуалізується завдання формування навичок самостійної і практичної діяльності тих, хто навчається.

Підвищення доступності системи освіти за допомогою віртуальної реальності звільняє людину від фіксованого місця знаходження, соціального статусу, обмеження можливостей. Таким чином, віртуальна реальність відкриває нові горизонти для розвитку людини, мислення та діяльності в цілому.

Віртуальне моделювання як процес штучного відтворення реальності, що є в програмно-керованому середовищі, яким можна управляти, виконуючи певні завдання, приймати відповідні рішення, має значні переваги над традиційними підходами щодо організації професійної підготовки фахівців, особливо пожежних та рятувальних команд.